

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР НА ОСНОВІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕОНТОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

У статті представлено поетапну схему моделі формування світоглядної культури медичних сестер. Виокремлено та охарактеризовано структурні складові запропонованої моделі. Визначено педагогічні умови формування світоглядної культури майбутніх медичних сестер з урахуванням деонтологічного підходу. Обґрунтовано перспективи впровадження створеної моделі в закладах освіти, охорони здоров'я та інших структурах, які в процесі навчальної та професійної підготовки студентів медсестринської справи уможливають істотний вплив на їх особистісне становлення в духовно-моральному та професійному вимірі.

Ключові слова: світогляд, культура, світоглядна культура, майбутні медичні сестри, модель світоглядної культури майбутніх медичних сестер, деонтологічний підхід, педагогічні умови.

В статті представлено поетапную схему моделі формування мировоззренческой культури медичних сестер. Выделены и охарактеризованы структурные составляющие предложенной модели. Определены педагогические условия формирования мировоззренческой культуры будущих медицинских сестер с учетом деонтологического подхода. Обоснованы перспективы внедрения созданной модели в учреждениях образования, здравоохранения и других структурах, которые в процессе учебной и профессиональной подготовки студентов медсестринского дела существенно влияют на их личностное становление в духовно-нравственном и профессиональном измерении.

Ключевые слова: мировоззрение, культура, мировоззренческая культура, будущие медицинские сестры, модель мировоззренческой культуры будущих медицинских сестер, деонтологический подход, педагогические условия.

The stage-by-stage scheme of the formation of a world-view culture of nurses is developed. Structural components of the proposed model are distinguished and characterized. The pedagogical conditions of formation of outlook culture of the future nurses according to the

deontological approach are determined. The prospects of implementation of the created model for the formation of the outlook culture of nurses in the educational, health care and other structures that in the process of training and professional training of nursing students are substantiated, they make a significant impact on their personal formation in the spiritual, moral and professional dimensions.

Key words: worldview, culture, world-view culture, future medical nurses, model of outlook culture of future nurses, deontological approach, pedagogical conditions.

Постановка проблеми. Роль моделювання в системі науково-педагогічних досліджень полягає у відтворенні певного рівня статичної й динамічності конкретного дидактичного процесу. Адже саме на основі раціонально обґрунтованої науково-препарованої моделі можна займатися прогнозуванням розвитку будь-якого процесу [8; 10]. Це стосується й моделювання процесу формування світоглядної культури майбутніх медичних сестер на основі реалізації деонтологічного підходу.

Унаслідок процесу моделювання створюється так звана модель формування світоглядної культури майбутніх медичних сестер на основі реалізації деонтологічного підходу.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Ґрунтовні здобутки щодо формування світоглядної культури майбутніх медичних сестер у контексті деонтологічного підходу були досягнуті в процесі науково-дослідницьких візій ученої Л. В. Переймибіді [8], якою розроблено модель розвитку деонтологічної культури майбутнього медичного працівника. Її модель складається із особистісного, соціального та професійного компонентів, якими ми керувалися при розробці авторської моделі формування світоглядної культури майбутніх медичних сестер на основі реалізації деонтологічного підходу [8]. До уваги також було взято морально-етичну складову медичних сестер, що включає моральність, духовність, усебічну розвиненість та ерудицію [3, с. 135].

Не менш важливою в означеному контексті є позиція Т. О. Закусилової, яка стверджує, що успішність

формування професійних цінностей людини значною мірою залежить від її мотиваційної сфери (потреб, інтересів, позитивного ставлення до професійної діяльності, сформованості переконання про те, що визначені професійні цінності є дійсно гідним ідеалом, зразком для наслідування тощо). Також вона підтримує визнаний багатьма науковцями так званий пацієнтоцентричний підхід [2].

Мета статті – розробити та проаналізувати модель формування світоглядної культури майбутніх медсестер на основі деонтологічного підходу. Досягнення поставленої цілі передбачає вирішення таких завдань: розробити поетапну схему означеної моделі, охарактеризувати кожну з її складових; визначити вплив чинників на формування світоглядної культури майбутніх медичних працівників.

Виклад основного матеріалу. Термін «модель» М. П. Тимофієва тлумачить як мірило, зразок, умовний образ чогось [11]. Т. П. Спіріна по-іншому трактує дефініцію моделі, яку називає знаковою системою для відтворення певного дидактичного процесу, показу його в цілісній структурі, яка підлягає функціонуванню і збереженню впродовж усіх етапів наукового пошуку з означеної проблеми [10, с. 280].

З урахуванням вищезгаданих наукових позицій стосовно моделі та моделювання нами було розроблено авторську модель формування світоглядної культури майбутніх медичних сестер на основі реалізації деонтологічного підходу. Перед її розробкою було проаналізовано наявні наукові підходи щодо світоглядно-ціннісної складової цих фахівців. При цьому враховано позицію К. М. Куренкової, яка вважає цілеспрямоване формування професійних цінностей у майбутніх медсестер необхідним складником їхньої фахової підготовки та навіть проводить своєрідне ранжування цінностей за чотири групи [6].

У розробленій нами авторській моделі враховано наукові напрацювання О. П. Кравченко, особливо щодо визначення нею найбільш актуальних морально-етичних якостей особистості (гуманне ставлення до людини, любов, милосердя, відповідальність, глибоке усвідомлення і добросовісне виконання громадянського і професійного обов'язку, повага, толерантність, емпатія), які обов'язково мають бути наявними у світоглядній культурі майбутніх медичних працівників [4].

Щодо розробки означеної моделі, то нами також враховано думку Л. П. Бразалій та Г. М. Степанової, яка полягає у ствердженні прямої кореляції між наданням якісної медсестринської допомоги і навичками ефективного спілкування, які при цьому демонструються медичним персоналом [1, с. 23–26].

Необхідність унесення до моделі формування світоглядної культури майбутніх медичних сестер таких складових, як зовнішня культура та емпатія, змотивована Етичним кодексом медичної сестри України, в якому зазначається: «Медична сестра в роботі та поведінці має бути взірцем високої культури, ввічливості, скромності та акуратності. Стосунки з пацієнтом мають бути такими, щоб максимально оберегти психіку хворого: чуйно та уважно ставитися до нього, стримувати себе в різноманітних ситуаціях, бути коректною при звертанні до пацієнта. Медична сестра повинна поважати гідність пацієнта, враховувати його потреби та цінності». Наукові розвідки

Н. О. Матузаєвої з означеного напрямку характеризують емпатію як розуміння емоційного стану іншої людини, співпереживання, проникнення в її суб'єктивний світ, при цьому диференціюють її на жалість («мені шкода вас»), симпатію («я співчуваю вам») і емпатію («я – з вами») [7, с. 38]. І. В. Кузнецова до складу емпатії відносить співпереживання, співчуття, жаль, чуйність, інші моральні прояви та вводить у широкий науковий обіг поняття «емпатійна культура» [5].

Модель формування світоглядної культури майбутніх медичних сестер на основі реалізації деонтологічного підходу передбачає її складники (17 параметрів), етапи, організаційно-педагогічні умови, методичний інструментарій та очікувані результати (див. рис.).

Для впровадження розробленої нами моделі необхідні певні організаційно-педагогічні умови. Сучасна наука тлумачить їх як сукупність різнопланових соціально-педагогічних і дидактичних чинників, процесів, обставин, необхідних і достатніх для виникнення та раціонального стійкого функціонування або зміни певної педагогічної системи [12, с. 113]. Ці умови впливають на освітній процес, дозволяють ефективно управляти навчанням, здійснювати цей процес згідно із завданнями із застосуванням образних форм, методів, прийомів, сукупності положень, дотримання яких забезпечує досягнення поставленої мети. Організаційно-педагогічними умовами формування світоглядної культури є освітній процес, під час якого здобувачами освіти опановується професія медичної сестри.

До педагогічних умов формування світоглядної культури майбутніх медичних сестер з урахуванням деонтологічного підходу відносимо:

- забезпечення подальшої гуманізації освітнього процесу;
- застосування комплексу психолого-педагогічних підходів для формування та корекції особистості;
- упровадження інтерактивних методик управління пізнавальною, вольовою, організаційною діяльністю;
- цілеспрямовану підготовку викладацького складу до формування світоглядної культури майбутніх медиків;
- зосередження особливої уваги на власному прикладі педагогів-наставників.

До моделі формування світоглядної культури майбутніх медичних сестер на основі реалізації деонтологічного підходу входять такі складові: високий рівень зовнішньої культури, інтелектуальність, естетизм, духовність, моральність, етичність, філософізм (філософічність), гуманізм, людиноцентризм, умовитованість, переконливість, соціальна активність, об'єктивність, твердість переконань, емпатія, толерантність, психоемоційна й моральна стійкість.

Розглянемо детальніше кожен зі складників означеної нами моделі.

Високий рівень зовнішньої культури – полягає у вмінні медичних сестер вести комунікативні акти у формі ділової бесіди з пацієнтами, їхніми родичами, молодшим медичним персоналом, колегами, адміністрацією закладу охорони здоров'я, а також дотримуватися правил поведінки на робочих місцях, порядку, охайності.

Рис. Модель формування світоглядної культури майбутніх медичних сестер на основі реалізації деонтологічного підходу

Інтелектуальність – оволодіння й адекватне оперування терміносистемою фаху, прагнення до вдосконалення наявних і набуття нових знань, розуміння ролі та значення власної професії, практичної діяльності в медичній сфері серед інших представників галузі охорони здоров'я.

Естетизм – дотримання охайності в одязі, бережливе відношення до предметів праці та порядку роботи з ними, дотримання санітарно-технічних і естетичних умов у робочих приміщеннях (палатах, маніпуляційних кабінетах, постах чергової медсестри).

Духовність – проявляється в почуттєво-емоційній сфері спілкування і є відображенням системи цінностей медичної сестри як особистості.

Моральність – полягає у внутрішньому спрямуванні медичної сестри, мотивації керуватися в повсякденній професійній діяльності засадами власної волі та совісті.

Етичність – активне послуговування системою етикетних мовних формул, дотримання етикету ділового спілкування.

Філософізм (філософічність) – розуміння значимості й ролі своєї професійної діяльності безпосередньо

в медичній галузі та загалом у житті і діяльності людини як суспільної істоти.

Гуманізм – відображення в поведінці медичних сестер любові до обраної справи, демонстрація власного ставлення до інших зацікавлених суб'єктів діяльності.

Людиноцентризм проявляється в тому, що засади деонтологічного підходу передбачають постановку в центр фахової діяльності саме людини-пацієнта, виключне врахування його потреб, інтересів, вимог, а також здійснення медичною сестрою професійної діяльності з урахуванням цінності саме людини, а не умов та обставин, що склалися.

Умотивованість – внутрішнє прагнення в процесі реалізації своїх професійних обов'язків працювати виключно на користь пацієнта, тобто основним мотивом такої діяльності є прагнення допомогти пацієнту.

Переконливість – здатність медичних сестер вербальними засобами здійснювати неупереджений вплив на пацієнта, досягати успіху в комунікативних актах із колегами, молодшим персоналом, адміністрацією та іншими цільовими категоріями.

Соціальна активність – наявність у світоглядному ореолі особистості медичних сестер прагнення приносити користь не лише представникам цільової аудиторії, але й суспільству в цілому, певні погляди і переконання, які спонукають не тільки суб'єктивно й об'єктивно спостерігати за діяльністю, а й відчувати себе повноправним учасником певних дій.

Об'єктивність – неупереджене сприйняття дійсності та його відображення безпосередньо у фаховій діяльності.

Твердість переконань – непохитність власних позицій і впевненість у них, що якнайповніше реалізується в міжособистісних комунікаціях.

Емпатія – одна із найважливіших складових моделі, адже вміння медичного працівника співчувати хворим і проявляти до них чуйність є неодмінним атрибутом високого рівня світоглядних позицій.

Толерантність – уміння відчувати ситуацію, що склалася в пацієнта на психоемоційному ґрунті, здатність поставити себе на його місце та сформувати на цій основі високий рівень співчуття.

Психоемоційна й моральна стійкість – комбіновані риси, які лежать у площині між психологічними особливостями особистості та сформованою системою ціннісних орієнтацій медичних сестер. Психоемоційна стійкість – це здатність тримати емоційну рівновагу за будь-яких обставин і умов професійної діяльності, натомість моральна – це спроможність утримувати систему цінностей, їх непорушність і непохитність незалежно від умов, що склалися. Моральна стійкість медичної сестри безпосередньо корелює з дотриманням етичного кодексу честі.

Базами формування всіх вище означених складових моделі світоглядної культури майбутніх медичних сестер на основі реалізації деонтологічного підходу є заклади освіти, охорони здоров'я та інші структури, які у процесі навчальної та професійної діяльності медичних сестер уповноважені впливати на їх особистість. Ефективність такого впливу досягається завдяки системі вдало підбраного методичного інструментарію, спрямованого на формування світоглядної культури медичних сестер (див. табл.).

Таблиця 1

Формування складових моделі світоглядної культури майбутніх медичних сестер на основі реалізації деонтологічного підходу

Складові моделі	База формування			Методи, прийоми і засоби формування
	заклад освіти	заклад охорони здоров'я	інше	
1. Високий рівень зовнішньої культури	+		+	формальне і неформальне навчання, рефреймінг
2. Інтелектуальність			+	постійна самоосвіта
3. Естетизм	+		+	курси, тренінги, самоосвіта
4. Духовність	+	+	+	психотренінги
5. Моральність	+	+	+	бесіди, лекції, практична діяльність
6. Етичність	+	+	+	формальне навчання, самоосвіта, практичні заняття, безпосереднє виконання функціональних обов'язків
7. Філософізм (філософічність)	+		+	формальне навчання, самоосвіта
8. Гуманізм	+	+	+	формальне навчання, самоосвіта, цільові тренінги
9. Людиноцентризм	+	+	+	тематичні індивідуальні й групові заняття, професійні квести
10. Умотивованість	+	+		семінари, тренінги, медитації
11. Переконливість		+	+	семінари, тренінги, медитації, дискусії, рефреймінг
12. Соціальна активність	+	+	+	формальне навчання, позанавчальні пізнавальні та соціально спрямовані заходи, громадські доручення у процесі виконання посадових обов'язків
13. Об'єктивність		+	+	цільові тематичні заняття в групах, комунікативні завдання, проблемно-пошукові ситуації
14. Твердість переконань	+	+	+	психотренінг, технології розвитку критичного мислення, дискусійні методи, рефреймінг
15. Емпатія	+	+	+	психотренінг
16. Толерантність	+	+	+	психотренінг, дискусії, рефреймінг
17. Психоемоційна й моральна стійкість		+		бесіди, семінари, безпосереднє виконання посадових обов'язків

Як бачимо із таблиці, більшість елементів моделі світоглядної культури молодших медичних сестер формуються в системі формального навчання, однак

сучасні пріоритети розвитку суспільства та трансформаційні процеси актуалізують необхідність навчання й подальше формування світоглядної культури

впродовж усього життя. Водночас це й вимагає звернення до таких складових методичного інструментарію, спрямованих на формування світоглядної культури медичних сестер, як психотренінг, дискусії, рефреймінг. Саме вони не лише формують світоглядну культуру, але й значно підвищують адаптованість медичних сестер до умов професійної діяльності, розширюють професійну мобільність і дають можливість управляти своїм психоемоційним станом, що дуже важливо саме в контексті реалізації деонтологічного підходу. Адже досить часто доводиться фіксувати саме неспроможність медичного персоналу різних рівнів (не тільки медичних сестер) стримувати свій психоемоційний стан, позитивний тон вербальних комунікацій і водночас не забувати при цьому про медичну етику.

Такі форми роботи над формуванням світоглядної культури медичних сестер, як цільові тематичні заняття в групах, комунікативні завдання, проблемно-пошукові ситуації, професійні квести, спрямовані саме на реалізацію деонтологічного підходу, адже вони створюють реалістичні умови, дають можливість підвищити адаптивний потенціал особистості і сприяють виробленню системи ціннісних орієнтацій. Тобто вони є неодмінними важелями світоглядної культури, формування якої має бути систематичним, адже насправді воно дається досить важко. Позитивним фактором при цьому є те, що вже сформований у медичних сестер рівень світоглядної культури не може бути знівельований за будь-яких умов і обставин.

Висновки. Рівень світоглядної культури медичної сестри, сформований з урахуванням деонтологічного підходу, стає постійним надбанням особистості, її надцінністю. Для стимулювання актуальних складових формування світоглядної культури розробляється спеціальна корекційна програма формування світоглядної культури майбутніх медичних сестер засобами деонтологічного підходу. Ця програма містить певні згруповані заходи для кожної зі складових світоглядної культури, а також очікувані результати від їх реалізації. До ефективного методичного інструментарію формування складових означеної нами моделі на основі реалізації деонтологічного підходу можна віднести семінари, тренінги, медитації, дискусії, рефреймінг, технології розвитку критичного мислення. Пропоновану практику роботи доцільно продовжити і після завершення навчання та, зокрема, за місцем роботи медичного персоналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бразалій Л. П. Спілкування як основа ефективного навчання в медсестринстві / Л. П. Бразалій, Г. М. Степанова // Всеукраїнська науково-практична конференція «Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи» (м. Житомир, 23 листопада 2012 р.) / за ред. В. Й. Шатило. – Житомир, 2012. – С. 23–26.
2. Закусилова Т. О. актуалізація професійних цінностей у контексті формування професіоналізму майбутніх медичних сестер / Т. О. Закусилова // Scientific Journal «ScienceRise: Pedagogical Education». – 2016. – № 11 (7). – С. 48–51.

3. Ковтун О. М. Деонтологічний підхід та його роль у формуванні світоглядної культури майбутніх медичних сестер / О. М. Ковтун // Науковий часопис НПУ ім. М. Драгоманова. – 2018. – Вип. 61. – С. 134–138. – (Серія 5 «Педагогічні науки: реалії та перспективи»).

4. Кравченко О. П. Формування професійної етики майбутніх медичних сестер у навчально-виховному процесі медичного коледжу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. П. Кравченко. – К., 2014. – 24 с.

5. Кузнецова І. В. Педагогічні умови формування емпатійної культури студентів вищих медичних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / І. В. Кузнецова. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2004. – 205 с.

6. Куренкова К. М. Формування професійних цінностей майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / К. М. Куренкова. – Харків, 2009. – 23 с.

7. Матузаєва Н. О. Психологічні та етико-деонтологічні аспекти підготовки медичної сестри до спілкування з пацієнтом / Н. О. Матузаєва // Магістр медсестринства. – 2015. – № 2 (14). – С. 32–39.

8. Переймибіда Л. В. Організаційні засади діяльності педагогічного колективу з розвитку деонтологічної культури учнів медичного ліцею : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Л. В. Переймибіда. – К., 2008. – 21 с.

9. Пов'якель Н. І. Концептуальна модель та особливості професійного розвитку регулятивної культури мислення практичного психолога [Електронний ресурс] / Н. І. Пов'якель. URL: www.psycience.com.ua/department/texty/v8.2/poviakel.doc (дата звернення: 20.02.2019).

10. Спіріна Т. П. Модель формування професійної культури майбутніх соціальних педагогів / Т. П. Спіріна // Вісник Прикарпатського ун-ту. – Івано-Франківськ : видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного ун-ту, 2008. – Вип. XXI. – Ч. 2. – С. 278–291. – (Серія «Педагогіка»).

11. Тимофієва М. П. Психологічні умови розвитку комунікативної компетентності майбутнього сімейного лікаря : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / М. П. Тимофієва ; АПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. – К., 2008. – 21 с.

12. Формування професійно-етичної культури майбутніх фахівців у процесі гуманітарної підготовки в медичних коледжах : монографія / Ю. І. Колісник-Гуменюк. – Львів : Край, 2013. – 296 с.

Дата надходження до редакції: 21.02.2019 р.